

חוברת מערכים למורים

.....



מסע
ישראל

חיבור · דרך · ארץ

מורים יקרים,



חוברת קצרה זו הינה חלק ממימוש חזון מסע ישראלי - להפוך את פדגוגית המסע לרכיב בתוך החינוך הפורמאלי, כך שהמסע יצא מגבולותיו הצרים של ששה ימים וישתלב במרחב החינוכי.

אנו מאמינים שתמצאו בפדגוגיה ובשפה של המסע, כלי חינוכי משמעותי להובלת תהליכים בהוויה הבית ספרית והכיתתית.

במהלך שנת -2017 תשע"ז יצא ספרו של פרופסור גד יאיר - " מסע ישראלי". הספר הוא פרי מחקר מעמיק של מספר שנים ומוצגת בו משמעות "הפדגוגיה הישראלית" כפי שמתבטאת במסע.

אציין עקרונות חינוכיים שתמצאו באוגדן קצר וראשוני זה:

- שיח במעגל.
- דיבור עם המשתתף ולא אל המשתתף.
- אמון במשתתף ובאישיותו.
- אין תשובות - יש שאלות והמשתתף צריך להשיב לעצמו בעזרת הנחיה.

בברכת חיבור דרך ארץ
ערן ולק מנהל מסע ישראלי

עמיתי אנשי החינוך,



"אחת הדמויות הבולטות, שהטביעה את חותמה בכיתתנו, היה המחנך המצוין אליעזר שמאלי. הוא טיפח בקרבנו רוח טובה של רעות וחברות, קירב אותנו אל הטבע ונטע בנו את האהבה הגדולה לארץ-ישראל ולנופיה...שמאלי 'אשם' גם בתמורה פרטית שחולל אצלי - עד שבא אלינו, הייתי ילד בודד. הוא הפיל את המחיצות ובהשפעתו שאפתי להימצא בחברה, לפעול עם כולם, לחוש את החוויה של 'להיות ביחד'." (יצחק רבין, פנקס שירות, ספריית מעריב, תש"ם - 1979)

במהלך "מסע ישראלי" ניתנת לאנשי הצוות החינוכי הזדמנות להכיר בצורה בלתי פורמאלית את התלמידים, כבודדים וכקבוצה, כאשר הם שוהים במחיצתם לא מעט זמן. אנו רואים באנשי הצוות החינוכי דמויות משמעותיות וחשובות עבור התלמידים, ולכן אנו מייחסים למעמדו ולמקומו של המורה במסע חשיבות רבה.

אנו מאמינים כי יש חשיבות לשיח בין אנשי הצוות החינוכי הבית ספרי לבין התלמידים, לפני המסע, תוך כדי המסע ואף לאחר המסע. לכן, לקראת שנת המסעות הבאה עלינו לטובה, מוגשות לכם בחוברת זו הצעות למערכי שיעור לפני המסע ולאחר המסע, שמטרתם לתת לכם כלים להכנת התלמידים למסע וכלים למנף את תכני המסע הישראלי להמשך עבודה חינוכית ערכית עם התלמידים.

אני מקווה כי המורים יאמצו את מערכי השיעור המוצעים כאן כבר בשנת הלימודים הבאה עלינו לטובה, ובטוח אני כי כל המעורבים בתהליך החינוכי יצאו נשכרים מכך.

בברכה,

רן יסוד

מנהל תחום בתי ספר וצבא

מורים ומורות יקרים שלום וברכה,



מסע ישראלי הינו תהליך חינוכי פנימי שהתלמיד עובר, שעוסק בזהותו האישית בשישה מעגלים: עצמי, קבוצה, קהילה, עם בארץ, מדינה ויהדות.

התהליך החינוכי במסע מונחה ומודרך ע"י מדריכי מסע ישראלי, אך התהליך החינוכי ארוך הטווח ולעיתים הסיזיפי, מונחה ומובל על ידכם- המורים והמורות.

מסע ישראלי הצליח לייצר שפה וחוויה משמעותית במהלך המסע. אנו מאמינים שלכם יש את הזכות להשתמש בשפה זו בכל תהליך חינוכי שאתם מעבירים את התלמידים במסגרת ההוראה והחינוך בבית הספר, לפני ואחרי המסע.

המסע הוא תחנה חשובה בהעמקת התוכן והשיח עם התלמידים, אך הוא רק תחנה. בנסיעה הרציפה והמתוכננת למרחקים ארוכים אתם המובילים.

החוברת שלפניכם היא הזדמנות לרתום את הערך המוסף של המסע לטובת העמקת השיח הערכי בכיתה. המערכים שלפני המסע נועדו להכין את התלמידים להבנת רוח ושפת המסע. המערכים שלאחר המסע מסכמים את המסע וממנפים אותו לעיסוק בתכנים ערכיים נוספים.

המסע שלנו לא נגמר- אתם ממשיכים אותו. אנו מקווים שהחוברת תשמש אתכם במסע זה.

בהצלחה במסע,

דרור חמאוי
מנהל חינוכי מסע ישראלי

מערכים למורים

< מבוא ורקע

חוברת מערכים זו הינה הצעה למעטפת שיעורים לפני ואחרי היציאה למסע הישראלי. מטרת השיעורים שלפני היציאה למסע הינה הכנה של התלמידים לקראת התהליך וחשיפה ראשונית ל'שפת המסע', כמו גם יצירת ציפייה והתרגשות לקראת היציאה למסע. מערכי השיעורים המוצעים להעברה לאחר השיבה מהמסע, מייצרים המשך והשלמה לתהליך שהחל במסע, בתוך המסגרת הכיתתית. החלק המרכזי במהלך המסע הוא 'מעגלי השיח' שעוברים התלמידים. מעגלים אלו מאפשרים לתלמידים לחשוב, לברר, להיפתח ולשתף בתהליכי גיבוש הזהות שהם עוברים. על כן, חלק משמעותי מעבודת המדריך במהלך המסע זה הנחיית השיח- הדיון והשיתוף. חוברת מערכים זו והשיעורים המוצעים בה, בנויים אף הם על בסיס 'מעגלי שיח': דיון ושיתוף בתוך השיעורים תוך שימוש במתודות שונות. בעמודים הבאים תוכלו למצוא רקע כללי על המסע הישראלי וכלים ליצירת מעגלי שיח ודיונים במהלך השיעורים.

< מטרת מסע ישראלי במערכת החינוך

חיזוק הזהות היהודית-ציונית והקשר למדינת ישראל.

< הרעיון החינוכי

מסע ישראלי הינו מסע של שישה ימים שבמהלכו מבוררים מעגלי הזהות של התלמידים: 'אני ועצמי', 'אני והקבוצה', 'אני והקהילה', 'אני והעם בארץ', 'אני והמדינה' ו'אני והיהדות'. תהליך המסע הוא ברור זהות אישית פנימית, ועל כן הימים נקראים 'אני ו...'. הקבוצה מהווה כלי ופלטפורמה לברור האישי ולתהליך הפנימי של כל תלמיד. היציאה לשטח בהנחיית המדריך מהווה מצע לבירור יחסו של

התלמיד אל כל אחד מהמעגלים.

< המעגל

במסע ישראלי המעגל הוא אחד מעקרונות היסוד. הדיון המשמעותי אליו מתנקזים תכני וחוויות היום נקרא 'מעגל מרכזי', והדיונים בשטח נקראים 'מעגל שטח' ו'מעגל מסעי'. הישיבה במעגל שונה בתכלית מהישיבה בכיתה: בכיתה טורים של שולחנות מול מורה ולוח, הידע נמצא אצל המורה ועל הלוח, התלמידים בהקשבה. השולחנות מפרידים בינם לבין המורה ויוצרים מחיצה ממשית. גם בהדרכת טיול רגילה, כשהמדריך עומד למול תלמידים - סגנון הלמידה הכיתתי נשמר. לעומת זאת, המעגל מגלם בתוכו מספר עקרונות המאפשרים דיון, שיח ותהליך מסעי. העיקרון הראשון הוא שלמעגל אין התחלה וסוף, כל אחד במעגל שווה לחברו, אין תלמיד שהוא בסוף הכיתה. לכל דעה או אמירה יש מקום שוויוני. העיקרון השני עוסק במנחה. מקומו של המנחה הוא כחלק מהמעגל, הוא איננו מקור הידע. תפקידו אינו להביא ידע מבחוץ אלא לעודד ולהוביל את הביטוי האישי של הפרטים בקבוצה. עקרון שלישי המגולם במעגל הוא קשר העין. בעת ישיבה במעגל כל משתתף רואה את שאר חברי הקבוצה. אין דיבור 'מאחורי הגב', כשמישהו מדבר כולם פוגשים אותו גם במבט העין, הפנים של כולם מופנים אליו וכך באה לידי ביטוי מוחשי ההקשבה שמייצר המעגל. העיקרון הרביעי הוא המרכז הריק, התלמידים אינם יושבים מסביב לשולחן או למרכז אחר. המרכז הריק מיצר פתיחות, אין מחסומים ומחיצות המבדילים בין המשתתפים, וכך נוצרת קרבה ואינטימיות. כך גם הדיבור הופך לישיר, לא מאפשר להסתתר מאחורי מחיצות ומחייב כנות ואומץ המעודדים אמון וחשיפה. עקרון חמישי ואחרון הוא תחושת היחד והקבוצתיות שמייצר המעגל. מבחינה גיאומטרית, המעגל מבטא שלמות וחוזק. כך בפועל יוצר

המעגל לכידות בקבוצה, תחושה שכל הפרטים הם חלק משלם. המעגל מוגן מהפרעות מבחוץ ע"י נוכחותם הפיזית של המשתתפים עצמם ללא צורך במבנה או קירות. הגנה המחזקת את הלכידות ותחושת היחד.

חשוב להדגיש כי המעגל לא נוצר מאליו. דווקא בשל העובדה שהמשתתפים רגילים לסגנון למידה שונה, יש להשקיע ביצירת מעגל, להתעקש על המיקום הפיזי של כלל המשתתפים, לפנות את מרכז המעגל מחפצים, תיקים ושאר מחיצות. בתור מנחים- תפקידנו להסכים באופן פיזי להיות חלק מהמעגל.

< יצירת דיון בכיתה

עבודת המורה בכיתה שונה בדרך כלל מתפקידו של המנחה במסע. המורה בכיתה נדרש, על פי רוב, לעבודה פרונטאלית. לעומתו, המנחה מדבר מעט מול הקבוצה ובדבריו הוא מנתב את המשתתפים לדבר בעצמם. על המנחה לשלב בעדינות רבה בין הובלת דיון לכיוון מסוים, לבין שמירה על שיח פתוח וחופשי בין המשתתפים.

< הכנות לבניית דיון- שלב הכנה מקדים לשיעור

ראשית יש להגדיר מטרת הדיון - לאן אנו מעוניינים להוביל אותו. מומלץ לערוך עם עצמכם דיון מקדים, אפילו בכתב, על מנת להעמיק בנושא. רצוי למצוא חיבור אישי אל הנושא, שכן החיבור שלכם כמנחים, ישפיע ישירות על הכיתה. השאלות צריכות להיות מדויקות, מוכנות מראש/ שאלות שהתשובה עליהן יכולה להיות מילה או משפט קצר. כדאי להכין כמה אפשרויות ולבחור בניהן בהתאם. בהמשך הדיון נעמיק ונשאל שאלות מורכבות יותר, אך בתחילת הדיון ובשלב ההנעה יש לעשות שימוש בשאלות בסיסיות, ופשוטות. לאחר ניסוח השאלות חשוב לנסות לשער את מגוון התגובות שיכולות להתקבל מהכיתה (ואפילו לכתוב אותן על דף). לכל תגובה אפשרית

כדאי להכין מס' תגובות של המנחה: דוגמאות, נתונים אובייקטיביים שאפשר להתבסס עליהם, שאלות מעמיקות יותר, פרובוקציות - שמטרתן לאתגר את הדיון וכו'...

הדיון צריך לגעת במשתתפים, בתחומי העניין שלהם, בשלב שהם נמצאים בו בחייהם וביכולתם לקלוט את מורכבותו. את רמת הדיון יש להתאים לשעה, למקום ולאנשים - עייפות החומר, מזג האוויר וכדומה. צריך לדעת, כי דיון יכול להתפתח למספר כיוונים ויש להתכוון לכך ולא "להינעל" על כיוון מסוים יחידי שתוכנן מראש. עם זאת, יש לזכור את המטרות שהוגדרו ולנסות לכוון את הדיון ליעד שהוגדר.

◀ תוך כדי הדיון

חשוב להתחיל את השיעור ביצירת אווירת אמון ופתיחות. תפקיד המנחה במהלך הדיון הוא דאגה לשמירת על השקט ולהקשבה של כלל הקבוצה לדובר.

במהלך הדיון פעמים רבות המנחה יידרש 'להתערב' ולהכווין את הדיון. ישנם מספר סוגי 'התערבות', לכל סוג התערבות יש תפקיד שונה בבניית השלב הבא בדיון.

סוגי התערבויות מרכזיים במהלך הדיון

שיקוף

- שיקוף אישי: לשקף את דברי הדובר, לסכם את מה שאמר ולחזור על דבריו, ללקט את הדברים המשמעותיים לקידום הדיון מתוך מה שנאמר ולהפנות שאלה לקבוצה (חשוב לא לסלף ל"טובתי"). שיקוף קבוצתי: ניתן לשקף את הרוח הכללית הנושבת לגבי הנושא בקבוצה, להחזיר לקבוצה את האמירה שלה.
- שיקוף שמוודא ששמעתי נכון: 'אני רוצה לוודא, אתה אומר ש... (חזרה מדויקת על מילות התלמיד)
- שיקוף שמוודא הבנה: באמת לא הבנתי את התלמיד. לוודא שמה שכן הבנתי נכון (בלי פרשנות), לוודא שהקבוצה והדובר הבינו את הנאמר.

- שיקוף רגש / תוכן- משתמע ממה שאתה אומר ש...
- 'כשאתה אומר אני מרגיש', 'אני מבין ממך ש'
- חשוב שהשיקוף יסתיים בסימן שאלה, או בקשה לאישור מהדובר, סימן שאלה בסוף משקף את הנאמר ולא מפרש אותו.
- שיקוף שמנסה לפרש: 'אפשר לומר שהתכוונת ש...?', 'מה שבעצם אתה אומר זה ש'.
- שיקוף סאב טקסט- לא את מה שנאמר אלא את מה שהרגשתי שנמצא מאחורי התוכן של הדברים.
- שיקוף של התחושה שלי כמנחה: 'כשדיברתם על... הייתה תחושה ש...!'
- שיקוף התנהגות של הקבוצה או הדובר: 'שמת לב שכשענית למשה היה לך קשה להסתכל עליו?'
- שיקוף קבוצתי: 'אני מרגיש שיש עייפות בקבוצה/כעס/עצבים', 'אני רוצה לאסוף את מה שהיה פה עד עכשיו'.
- שיקוף תהליך בקבוצה: 'שמתם לב להבדל בין האנרגיה בהתחלה של הדיון לבין האנרגיה עכשיו?'

הזמנה

להזמין את כלל התלמידים להגיב לדברים הנאמרים- במעגל, אחד לשני, לשאלה שאני שאלתי. הזמנה יכולה להיות אישית (משה מה אתה חושב) או כללית (מה אתם אומרים על).

עימות

לעמת החניכים עם מה שאמרו ואחד עם השני. לדוגמה: א', אתה אומר שהערך המוביל ביהדות זו אמונה באלוקים ודוד אומר שהיהדות לא קשורה לאמונה - מה תגיד לז', ב', אתם מעידים על עצמכם שהקהילה חשובה לכם אבל אף אחד כאן לא מתנדב בשעות הפנאי - איך זה מסתדר?

שאלת שאלות

- שאלות סגורות: מובילות לתשובה ספציפית וקצרה, נועדו להבהרה,

- לבירור מידע נקודתי. שימוש בהן מסייע לחניכים להיות יותר מדויקים.
- שאלות פתוחות: מנסות להבין תהליך ולרדת לעומקם של דברים. הן מעודדות שמיעת מידע חדש, מאפשרות דיבור מהותי ופתוח ומזמינות לחקירה עצמית והתבוננות.
- שאלות הבנה: 'מה המשמעות הפשוטה של הקטע?' 'למה בדיוק התכוונת?'
- שאלות לפתיחת דיון: 'אז מה יש לכם להגיד על הטקסט הזה?'
- שאלות המקדמות תקשורת: מישהו חושב אחרת? עוד מישהו חושב כך?'
- שאלות העמקה: מישהו יכול להסביר את המשמעות של מה שאתם אומרים?'
- שאלות לשם העלה לתשומת לב (אישית או קבוצתית) מה קורה כאן עכשיו בקבוצה? על מי הסתכלת כשדיברת?'

איסוף

במהלך הדיון כדאי מדי פעם לאסוף את הנקודות המרכזיות שעולות מדברי החניכים. ניתן לחזור על המילים שלהם או לאסוף באופן כללי. לדוגמה:

א, 'אתה בעצם אומר שעקב זה שהתרגלנו למדינה ואנו לוקחים אותה כמובנת מאליה ובעקבות העיסוק המתמיד בביטחון איבדנו את הכיוון ואנו לא יודעים לאן אנו הולכים...'

ב, 'כל הסיפורים שספרת מבטאים כוחות אדירים שהתגלו בכם מתוך המשברים שעברתם...'

הגברה

כדי לשים פוקוס על אמירה מסוימת המשרתת אותי בדיון: 'אתה יכול לומר שוב בקול רם את מה שאמרת?', 'אני חוזר שוב על מה שמשה אמר.'

מיקוד

אחד מתפקידי המנחה הוא למקד את הדיון, במטרה ליצור מסגרת

לנושא: 'אני רוצה שנתייחס למשפט שהתחלת איתו', או: 'השאלות שאתם מעלים ממש חשובות, עכשיו אנחנו עוסקים בשאלה אחרת חשובה לא פחות'.

שתיקה

השתיקה היא אחד הכלים המשמעותיים ביותר שיש למנחה, שעוזרת לקבוצה לקחת אחריות על דיון, נותנת זמן לגלגלי המוח לעבד שאלה או תובנה ומאפשרת העלאת תכנים חדשים ע"י המשתתפים.

שימו לב!

תוך כדי דיון כדאי לעצור כמה פעמים, להתבונן בקבוצה, להבין מה האווירה, כמה משתתפים בדיון, לשאול את עצמי כמה הקבוצה מתעסקת כרגע ולתת על זה את הדעת. חשוב שהתלמידים ירגישו ששומרים עליו, שאנחנו מאפשרים דיון לווהט אך מונעים פגיעה. אל תפחדו משתיקות ואל תנסו למלא אותן, תנו לתלמידים זמן וסמכו עליהם. שתיקות של המנחה מזמינות את התלמידים להתבטא. שתיקת המנחה יוצרת חלל ומאפשרת להם מרחב חשוב.

< סיכום הדיון

חשוב שהדיון יסתיים באמירה מהותית, ערכית ורעיונית של המורה. אנחנו לא משאירים את הדברים פתוחים באוויר. יחד עם זאת, חשוב שהאמירה שתהיה רחבה יחסית ולא תוציא חניכים מתוך לכלל. שימו לב שהאמירה שהכנתם מראש רלוונטית לדיון שהתקיים. אפשר לקחת דקה נשימה וליצור את החיבור בין המטרה לבין הדיון שהתקיים בפועל. ניתן גם לסכם באיסוף ושיקוף של כל התהליך שעבר המעגל, או בשאלה מחשבה פתוחה להמשך.

שיעור 1 (לפני מסע) 'מי אני מה אני' - מהי זהות?

סרטון שניתן לשלוח לתלמידים לפני השיעור על מנת ליצור

עניין נושא השיעור:

<http://www.mako.co.il/tv-erez-nehederet/season11-nir-gali/video/Video514270-a72eb9341006.htm>

מטרות

- בירור המושג 'זהות'.
- חשיפה למעגלי הזהות השונים.
- הכנה לקראת מסע ישראלי- מסע של ברור וחיבור לזהות האישית.

מהלך

1. שמש אסוציאציות- "זהות": המורה יכתוב על הלוח את המילה 'זהות'- ומסביבה את כל הדברים שעולים מהתלמידים ביחס למילה הזו. [מאגר למורה: זהה, הגדרה, תעודה, מאפיינים, עמדות, דעות, משמעות, משהו פנימי, הגדרות חברתיות וכו'...]

- הגדרה מילונית למושג זהות: " תפיסת האדם את עצמו ואת הסובבים אותו".
- ממה מורכבת המילה זהות? 'זהה' ו'זה' - יש בזהות דברים שהם משותפים לקבוצה של אנשים, ויש חלקים בזהות שהם אישיים- ייחודיים.....(5 דק')
- שאלה לדיון: האם ה'זהות' מאחדת אותנו? או דווקא מבדלת?.....(5 דק')

2. זהות אישית וזהות משותפת: כל תלמיד רושם על דף לפחות 6 דברים שהם חלק מהזהות שלו. לאחר מכן התלמידים מסתובבים בכיתה ומשווים את הדברים שהם כתבו- עליהם לסמן ליד החלק

בזהות שלהם, כל פעם כאשר הם נתקלים במישהו שרשם את אותו הדבר.

1. האם היה יותר דברים משותפים או יותר דברים שונים?

1. האם היה משהו שהפתיע אתכם?.....(10 דק')

2. שואלים את התלמידים, איזה דברים חזרו על עצמם ומה נשאר ייחודי. בזמן שהם אומרים את הדברים כותבים אותם על הלוח ומחלקים ל3 טורים:

- מאפיינים חיצוניים (מראה, צבע עור, מין וכו'...)
- אופי/ תכונה (מצחיק, שקט, קשוב, חכם וכו'...)
- מעגלי זהות (משפחה, יהודי, ישראלי, וכו'...)

[הערה למורה: יכולים להיות מאפיינים שמתאימים ליותר מטור אחד. אם יש זמן, ניתן להתעכב על כך ולשאול מדוע, או מתי הופך, לדוגמה, מאפיין חיצוני, למשהו שהוא גם מאפיין זהות פנימי].

שאלות לדין:

- מדוע יש מאפייני זהות שחוזרים על עצמם הרבה?
- מי קובע את הזהות? אני? החברה?
- האם היא מולדת או נרכשת? האם היא משתנה במהלך החיים? - מה גורם לזה?
- האם יש מתחים בין מרכיבי זהות שונים? למה זה קורה?.. (10 דק')

3. מדוע חשוב לעסוק ב'זהות'?

זהו החלק המרכזי שאליו אמור להתנקז השיעור, כהכנה לקראת המסע שבו נעסוק הרבה בברור הזהות שלנו. ניתן לשלב בחלק זה, לפני הדיון או לאחריו, הסבר על 'פירמידת הצרכים של מאסלו' (נספח 1),

אשר מציבה את הצורך בהשתייכות ובבניית זהות כשלב משמעותי בהתפתחותו של האדם. ניתן לשאול מדוע, והאם גם לדעתם השלב של בניית הזהות וההשתייכות אמור להופיע שלישי ברשימה כפי שמציב מאסלו.....(10 דק')

4. סיכום: במהלך המסע הישראלי נעסוק הרבה בזהות שלנו ובמי

שאנחנו.....(1 דק')

שיעור 2 (לפני מסע) שאילת שאלות

מטרות

- חשיפה למשמעות של 'שאילת שאלות ברור' כחלק משמעותי בתוך המסע ובתהליך גיבוש הזהות.
- הבנה כי לכל אחד יש אחריות אישית על תהליך הברור של עצמו.

מהלך

1. התלמידים יעמדו על ציר שנמתח על הרצפה- בקצה האחד: 'אני אף פעם לא שואל שאלות', ובקצה השני: 'אני שואל המון שאלות'.
 - ניתן לפנות למספר תלמידים ולשאול מדוע בחרו לעמוד דווקא בנקודה שבה נעמדו. האם הם מרוצים מהמקום הזה?
 - ניתן לשאול את הכיתה איזה סוגים של שאלות יש: (מידע, ברור, דיוק, ידע, משהו שלא הבנתי, להראות שאני 'יודע' וכו'...).

שאלות לדיון

- מה מצריך ממני לשאול שאלה? מה דורש?
- האם אנחנו שואלים תמיד כדי לקבל תשובה מסוימת? או שיש לשאלה מקום כשאלה?.....(15 דק')

2. מפזרים על הרצפה/ תולים על הקירות בכיתה כל מיני ציטוטים על 'שאלות' (נספח 2)
כל תלמיד נעמד ליד הציטוט שנגע בו, עיצבן אותו, תפס אותו, ומסביר למה הוא בחר דווקא בציטוט הזה.

שאלה לדיון

האם לשאול שאלות זה מקדם או תוקע? מה קורה כשיש שאלות בלי תשובה? מה זה גורם לנו להרגיש? מדוע חשוב לשאול את

עצמנו שאלות? מה האתגר שבזה? מה עלול להיות המחיר?
(למשל: בלבול...)(15 דק')

3. 'כדור השאלות': המורה יעביר כדור לתלמידים והתלמידים יתמסרו בינם לבין עצמם עם הכדור- בכל מסירה, המוסר צריך לשאול שאלה את האדם שהוא זורק לו את הכדור. מי שמקבל את הכדור לא עונה, אלא ממשיך למסור לבא בתור ולשאול אותו שאלה.....(5 דק')

4. סיכום: ניתן להקריא את הטקסט על 'המדען' (נספח 3) ולסכם בכך שבמסע אנו נשאל את עצמנו הרבה שאלות- על עצמנו ובכלל. השאלות הן שלב מרכזי בתהליך ברור הזהות שלנו, לעיתים זה יכול להיות קשה ומורכב, אך זה שלב הכרחי בתהליך גיבוש הזהות. לכל אחד מאיתנו יש אחריות לשאול את עצמו שאלות מורכבות ואף להעלות שאלות בתוך הקבוצה.....(2 דק')

שיעור 3 (אחרי המסע) אני והכיתה

מטרות

- יצירת שיח בנושא 'הכיתה כקבוצה', לאחר המסע.
- הבנה של כל תלמיד בכיתה, כי הכלה, כבוד, רגישות וראיית האחר בכיתה הם המפתח להתקדמות הכיתה.

רקע לשיעור

במהלך המסע התלמידים עוברים חוויה משמעותית, בקבוצות שמורכבות מתלמידים מכל השכבה. הקבוצה מתגבשת והופכת למרחב משמעותי עבור התלמידים. בתום המסע, הניתוק מהקבוצה עלול להיות מעציב עבור תלמידים רבים.

מטרת השיעור, להחזיר את חוויית המסע לכיתה האם, כקבוצה. בשיעור ניתן מקום לתחושות התלמידים כלפי התהליך שהם עברו בקבוצות במסע. כל תלמיד יזמן לשתף את הכיתה בחוויות שעבר בקבוצה שלו במסע, ומתוך כך נתרגם את החוויות האישיות לחוויה כיתתית ביחס למסע. במהלך המסע התלמידים עוברים יום בנושא 'אני והקבוצה', בשיעור ניתן טעימה מתוך היום הזה והפעם במסגרת כיתה האם.

מהלך

1. 'אני והכיתה': כל תלמיד מצייר את הכיתה (על ידי דימוי, גרף, ציור, תופעת טבע, קומיקס וכו'...) ואת עצמו בתוך הכיתה. כל אחד משתף את מה שהוא צייר. במהלך השיתופים המורה יירשום על הלוח דברים מהותיים שעולים ביחס לכיתה.....(15 דק')

שאלות לדיון:

- האם הכיתה יכולה להיות כמו הקבוצה שלי במסע?
- מה ההבדל בין הקבוצה שלנו במסע, לכיתה?
- מה הייחודיות של הכיתה שלנו? מה הכוחות בכיתה? מה האתגרים?.....(10 דק')

2. 'רק מילה טובה': כל אחד כותב על דף, מילה שמבטאת חוויה משמעותית מהקבוצה שלו במסע, שהוא רוצה להביא עכשיו לכיתה. מפזרים את כל המילים במרכז המעגל.

[מאגר מילים למורה: הקשבה, הכלה, שיתוף, פתיחות, צחוקים, כבוד, מורל, כנות, שמחה, עזרה, חברות, אחריות, יכולות וכו'...]. (10 דק')

3. סיכום: כל אחד לוקח דף עם אחת מהמילים שפוזרו על הרצפה- מילה שהוא לוקח על עצמו להביא אותה לכיתה. בסוף השיעור ניתן לתלות את כל המילים על הלוח בכיתה. (5 דק')

שיעור 4 (אחרי המסע) אני והמשפחה

מטרות

- בחינת מעגל הזהות המשפחתי של כל תלמיד.
- חיבור למעגל הזהות המשפחתי ולמסורת המשפחתית של התלמיד.

מהלך

1. **פתיחה:** 'לכל משפחה אופי משלה': משחקים משחק בו תלמיד אחד עומד במרכז המעגל ומספר כל מיני פרטים על המשפחה שלו, עד שהוא מספר פרט אשר משותף למשפחה של תלמיד אחר ואז התלמיד השני נכנס במקומו למעגל ומספר על המשפחה שלו וכו'...

[הערה למורה: המטרה היא שהפעילות תהווה טריגר קצר לעיסוק בנושא המשפחתי ולא שהתלמידים יביאו דברים אישיים למעגל. יש לכוון את התלמידים למאפיינים פשוטים לדוגמה: יש לי 4 אחיות, אני הכי קטן, מדברים אצלי שפה אחרת בבית, מאכל הבית שלנו הוא...]... (5 דק')

אפשרות נוספת לפתיחה: כל תלמיד מביא איתו תמונה משפחתית אופיינית ומספר על מסורת כלשהי שיש במשפחה שלו.

[הערה למורה: הפתיחה הזו לוקחת זמן רב יותר - אם בוחרים בפתיחה זו, יש לשקול לזוותר על כתיבת המכתב שבהמשך המערך]

שאלות לדיון:

- למה צריך משפחה? איך היה נראה העולם ללא משפחות?
- מה הופך משפחה למשפחה?
- למה אנחנו מתכוונים כשאנחנו אומרים על מישהו

הוא כמו משפחה בשבילי?

- איזה חלק תופסת המשפחה בעיצוב הזהות של האדם? אצלי?
..... (15 דק')

[הערה למורה: הדיון והשיח על משפחה עלול להיות רגיש ולא פשוט עבור חלק מהתלמידים - זה חלק מההבנה מה היא משפחה: במשפחה יש קושי ואתגר, לצד הדברים הטובים. המשפחה משפיעה עלי והיא חלק משמעותי בעיצוב הזהות שלי.]

2. **'בין כל קירות ביתי':** כל תלמיד כותב מכתב למשפחה, משהו שהיה רוצה להגיד לה. (המכתב נשאר אצל התלמיד, הוא לא חייב להעביר אותו בפועל למשפחה). מומלץ לשים ברקע את השיר של עידן רייכל 'בין כל קירות ביתי'..... (7 דק')

לאחר מכן התלמידים מוזמנים לשתף במשהו שהם לוקחים מהמשפחה שלהם ומשהו שהם מביאים למשפחה שלהם.... (10 דק')

3. **סיכום:** חוזרים על מה שהיה בשיעור ובמעגל, ומסכמים בכך שהמשפחה היא חלק משמעותי בעיצוב הזהות שלי..... (1 דק')

שיעור 5 (אחרי המסע) אני ודרכי

סרטון שניתן לשלוח לתלמידים לפני השיעור על מנת ליצור עניין בנושא השיעור:

<https://www.youtube.com/watch?v=VQfRaD10j38>

מטרות

- הבנה כי אנו מסוגלים וצריכים לנסות להגשים את החלומות שלנו.
- עיסוק בבחירת הדרך והנתיב של חיינו לאור חלומותנו.

מהלך

1. "לפעמים חלומות מתגשמים": מעבירים בין התלמידים קופסה (רצוי שתהיה עטופה יפה כמו קופסה של מתנה). מספרים לתלמידים שזו קופסה שמגשימה חלומות- כל אחד כשהקופסה מגיעה אליו צריך להגיד מה החלום שהוא היה רוצה שהקופסה תגשים עבורו.
[הערה למורה: יכול להיות שבהתחלה הסבב יהיה מעט שטחי. ניתן לעשות כמה סבבים, או לחילופין שהמורה יתחיל, וכך יכתיב את הרמה של השיח].....[10 דק']

אפשרות אחרת לפתיחה: ניתן להקריא (אם יש בהישג יד) את הספר 'איך המציא האדם הקדמון לגמרי במקרה את הקבב הרומני' של מאיר שלו (מומלץ להראות את הציורים בספר).

שאלות לדיון

- מה זה חלום?
- מה החלום שלי? מה אני יכול לעשות כדי לממש אותו?
- האם אנחנו ביומיום חושבים הרבה על החלומות והשאיפות שלנו בחיים? אם כן- האם זה מקדם? אם לא- למה לא?
- מה מונע ממני להגשים את החלום? אולי זה פחד מכישלון?

- האם חשוב שיהיו לנו חלומות?
- האם יצא לי פעם להגשים חלום? מה גרם לכך? איך הרגשתי?.....(20 דק')

2. לאן דרכי? לחלק ולהקריא את הקטע של יאיר לפיד: חצי שנה לחיות (נספח 3), או את הקטע 'גדולים החולמים חלומות', של הרב צבי נריה (נספח 4).

3. חשוב להדגיש ולסכם: אנחנו אחראיים על הגשמת החלומות והשאיפות שלנו. הדרך שנבחר בה היא הדרך שנלך בה בחיים. אנחנו מובילים את החיים שלנו ולא 'החיים' מובילים אותנו.

ניתן לסיים במשימה שכל אחד רושם לעצמו רשימה של דברים שהוא רוצה לעשות בחיים (חלומות, יעדים, שאיפות וכו'...).
לחילופין, אפשר לתת לכל אחד לכתוב על דף/ לצייר את החלום הכי גדול שלו, לכתוב ליד זה את שמו ולתלות בכיתה, כדי להזכיר כל הזמן מה השאיפה, מה היעד בחיים.....(10 דק')

נספח 1 | 'פירמידת הצרכים של מאסלו'



רקע כללי

אברהם מאסלו הוא פסיכולוג חברתי, אמריקאי ממוצא יהודי. התיאוריה המפורסמת ביותר שמאסלו פיתח עוסקת ב'ג'ישה ההומניסטית'. לפי תיאוריה זו האדם נמצא תמיד בשאיפה לפתח את ה'עצמי שלו' (רגשות, מחשבות ותפיסותיו ביחס לעצמו ולסביבה).

לאחר שנים פיתח מאסלו את התיאוריה, לתיאוריה העוסקת ב'צרכי האדם'. לפי תיאוריה זו יש לכל אחד צרכים אוניברסאליים המשותפים לכל בני האדם. בתיאוריה של מאסלו קיימת היררכיה בין הצרכים: ברגע שרמה מסוימת הגיעה לכלל סיפוק - ימשיך האדם לנסות ולהשיג את הרמה הבאה בצרכים שלו. לפי מאסלו, לא ניתן לעבור לרמה עליונה יותר ללא סיפוק של הצורך הקודם. אדם רעב לא יוכל להתרכז בעבודה, גם אם היא נחוצה לו לקיומו, וכן לא יטרח בחיפוש בת-זוג לסיפוק צרכיו המיניים והרגשיים.

אדם שאין לו ביטחון בקיומו היום יומי, לא יחשוב על הקמת מפעלים לעזרה לזולת. אדם שלא מסופק מינית לא יחשוב על הקמת "תנועת מחאה עממית" ובוודאי לא על "מהפכה צבאית".

כך, נוצרת פירמידת הצרכים (מדרג) - סידור צרכים החל מהבסיס הרחב, עד לצרכים העליונים בפסגת צורת הקיום האנושי. כאשר בתחתית הפירמידה קיימים צורכי החסך, ובראשה צורכי הגדילה.

השלבים בנויים בצורת פירמידה על מנת להמחיש את סדרם, וגם על מנת להמחיש כי אחוז האוכלוסייה המגיע לכל אחד מהשלבים הולך וקטן. כלומר, מספר האנשים הנמצאים בשלב הצרכים הפיזיים בעולם גדול מאלו הנמצאים בשלב השייכות, למשל, ובהתאם לכך רק מעטים מאוד מגיעים לשלב האחרון. מניעי החסך משותפים לכל בני האדם, והם כרוכים בסיפוק החסר בעזרת מקורות חיצוניים. מניעי הגדילה לעומת זאת, שונים מאדם לאדם, מכיוון שהם כרוכים בהגשמת טבעו הייחודי של כל פרט. כדי לספקם האדם שואב מכוחותיו הפנימיים ואינו תלוי במקורות חיצוניים.

נספח 2 | ששה חודשים לחיות / יאיר לפיד

מה הייתם עושים אילו היו מודיעים לכם שנשארו לכם 6 חודשים לחיות? אני לא זוכר בדיוק איך הגעתי לזה אבל קבלתי תשובות משונות מאוד. ישבנו בערב סוג א-2. לא החברים הכי קרובים אבל בהחלט אנשים קרובים ללבי.

מסוג הערבים שבהם אתה מפגיש את הפנוי והפנויה שתמיד האמנת שהם מתאימים.

בהתחלה כולם הרהרו, אח"כ התחילו לענות.

העו"ד היה נוסע לדרום אמריקה.

העיתונאי הראשון היה כותב את הספר שיושב לו בבטן, העיתונאי השני היה הולך לחפש את החברה שלו מכתה י"א-י"ב. היא גרה איפשהו בצפון.

מישהי ספרה על ציורים שהייתה מציירת בגיל 16. עד היום היא מאמינה שהיה בהם משהו, והיא רוצה לבדוק. שניים אמרו שהם היו נצמדים לילדים הכי מקרוב שאפשר. יונקים אותם פנימה, עד קצה האהבה.

אני התלבטתי בין לונדון לשלושה סיבובים של אגרוף מקצועי.

זו הייתה שיחה קצת אינפנטילית, וקצת רומנטית מדי, ורק אחרי שהם הלכו, הבנתי מה היה כ"כ תמוה בה:

למה לא עכשיו?

הרי כל החלומות האלה, היו כולם בתחום האפשר.

את כל הספרים והציורים אפשר לנסות וליצור אחרי 9 בערב.

האהבה הישנה נמצאת במרחק של חצי טנק דלק ותמורת \$ 399, לונדון בהחלט מחכה לי.

ואפילו אם כן צריך להקריב בשביל זה, למה שעו"ד בן 34 לא ייסע לחצי שנה לדרום אמריקה?

כ"כ מהר ויתרנו?

כ"כ מהר סיכמנו וסגרנו ונעלנו את עצמנו?

כ"כ מהר אנחנו אומרים "המשכנתא", או "הבוס שלי"?

למה בעצם, רוב האנשים פוחדים להגשים את מה שהם באמת רוצים?
ומי לעזאזל אמר להם שהם יכולים?

ב-15 שנה האחרונות ביליתי נתחים גדולים מזמני בראיונות עם אנשים
ש"עשו את זה"... מביל גייטס ועד ריקי גל, מבנימין נתניהו ועד צביקה
הדר. יש כמה שאלות שבדרך זו או אחרת שאלתי את כולם:

"למה דווקא אתה? איך זה קרה? מה עשית שונה מאחרים?

התשובה היא שאין תשובה!

אין בעצם שום תכונות משותפות לאנשים שהצליחו, מלבד אחת: הם
עשו את ה"לא הגיוני"!!!

היגיון של ממש יש רק בבינוניות.

לעשות את מה שעושים אחרים.

לחכות עד שיבוא הרופא ויודיע שנשארו לך רק 6 חודשים לחיות, ואז,
תסלחו לי, כבר ממילא מאוחר מדי...

יש לשפוט אדם לפי השאלות שלו,
לא לפי התשובות שלו

וולטיר

חיים שאין בהם חקירה,
לא כדאי לאדם לחיותם

סוקרטס

השאלות הפשוטות ביותר הן גם העמוקות ביותר: היכן נולדת? היכן ביתך? לאן מועדות פניך? מה מעשיך? חשוב על כל אלה מפעם לפעם, וראה כיצד משתנות תשובותיך

ריצ'ארד באך [מתוך הספר "תעתועים"]

השואל שאלות נראה קצת טיפש,
אבל זה שלא שואל שאלות טיפש לגמרי

פתגם סיני עתיק

התשובה היא ארעית - השאלה היא נצחית

קרל פופר

עליכם להתייחס אל כל משפט שאני אומר,
לא כטענה - אלא כשאלה

נילס בוהר

לא הביישן למד

מסכת אבות פרק ב' משנה ה'

מי שמתבייש לשאול, מאבד את דרכו

פתגם אינדונזי

תשובה מהווה בהכרח דרך סלולה; שאלות בלבד
מסוגלות להובילנו בדרך שעלינו לסלול

יוסטיין גורדר

מדען הוא לא אדם שמספק את התשובות הנכונות,
אלא אדם שיודע לשאול את השאלות הנכונות

קלוד לוי שטראוס

ילד המציג שאלה, זה קולו של העולם
החפץ להשתפר

טריסטאן ברנאר

” לא כל שאלה ראויה לתשובה”

פובליליוס סירוס

”הטובה שבמידות האדם - שיהיה שואל.”

רבי שלמה אבן גבירול

”לכל שאלה שני צדדים.”

פרוטגורס

מתפקידי לשאול שאלות קשות עד כמה
שאפשר, ולעמוד בענווה בפני חסרונן של
תשובות מדויקות

ארתור מילר

”יש בכוחה של שאלה אחת להיות הרסנית
יותר מאשר אלף תשובות”

יוסטיין גורדר

נספח 4: "גדולים החולמים" / משה צבי נריה

גדולים החולמים חלומות גדולים
והופכים חלומות למציאות.
גדולים העוסקים במעשים קטנים
והופכים את המעשים לגדולים.
אבל הקטנים, החולמים על גדולות
ואינם עוסקים בקטנות,
אין להם עולם.
שכן החלומות, נשארים בחלומם.
הקטנים בקטנותם והעולם תוהו ובוהו

משה צבי נריה



כל הזכויות שמורות למסע ישראל